

Odborná reflexe studie: Nerovnost, chudoba, nejistota

Jinak velmi zajímavý a erudovaný text bych ráda doplnila o některá další hlediska. Zejména chci upozornit na trochu nešťastné používání pojmů "rozvinuté" či "vyspělé" vs. "rozvíjející se" či "rozvojové" země. Tato dichotomie v sobě obsahuje hodnotící stanovisko, kdy se "rozvíjející se" země pohybují po jakési trajektorii "rozvoje" ve snaze dohnat země "rozvinuté". "Rozvinutost" resp. "vyspělost" se zde implicitně považována za lepší a žádoucí stav.

Tato lineární vize rozvoje, kdy ti, kdo jsou pozadu, dohánějí ty vpředu, kteří vědí, jak na to, bohužel neobstojí. Problém je především v tom, že západní resp. "rozvinuté" země se pohybují po neudržitelné trajektorii z hlediska environmentálního. Spotřeba fosilních paliv, nerostů, likvidace biodiverzity a obecně neudržitelný tlak na ekosystémy, nerostné zdroje i klima Země jsou úzce spjaty s rozvojem v konvenčním smyslu a naznačují proto jeho neudržitelnost z dlouhodobého hlediska. Rozvoj v podobě industrializace prostřednictvím kapitalistické (ale třeba i socialistické) ekonomiky s vizí stálého růstu je proto problematickým modelem k následování.

Namísto "rozvojových" a "rozvinutých" zemí navrhuji hovořit neutrálněji např. o zemích globálního Jihu a globálního Severu.

Obory, jako je politická ekologie, postrozvoj či poskolonialismus navíc upozorňují na problém nerovnoměrného rozvoje. Podle nich země globálního Severu de facto od začátku průmyslové revoluce vyčerpaly snadněji dostupné suroviny Země (tzv. low-hanging fruit, viz např. knihu R. Heinberga *The End of Growth*) a díky své ekonomické a politické moci navíc dosud často využívají půdu a další zdroje v zemích globálního Jihu pro vlastní obohacení. Země globálního Jihu tak těžko mohou následovat "vzor" zemí globálního Severu už proto, že podmínky (dostupnost zdrojů, stabilita klimatu, a s nimi spojené vlastnické a mocenské vztahy) se změnily a jsou nyní méně příznivé. Někdy se v této souvislosti hovoří také o "ekologickém dluhu" zemí globálního Severu vůči zemím globálního Jihu.

Ohradila bych se dále také proti tomu, že by se jednoduše dalo říci, že nové technologie mají v zemích globálního Jihu pozitivní vliv na možnosti obživy (i když autorka toto explicitně neříká, dalo by se ale odvodit ze zmínky o pozitivním vlivu technologií na wage share v zemích globálního Jihu). Záleží určitě i na té které zemi či regionu, na legislativě, síle odborů, ekonomické moci korporací, vlastnických vztazích. Autoři Shrivastava a Kothari ve své nedávné knize *Churning the Earth* poukazují na zvýšené vykořisťování dělníků v nově budovaných indických průmyslových zónách, kde přestává platit ochranná pracovní legislativa. Podle nich také vlivem nových technologií dochází k vytěšňování drobných lokálních producentů-řemeslníků továrními výrobky. V Indii, v Kambodži i jinde dochází zároveň k masovému vyhánění rolníků z jejich pozemků v zájmu "rozvoje". V zemi, kde většina lidí pracuje v neformálním sektoru, či jako řemeslníci a rolníci spíše než jako zaměstnanci, může důraz na wage share maskovat podobné jevy, jež jsou zásadní z hlediska lidského živobytí (livelihood, které může být značně odlišné od konceptu zaměstnanosti v západním pojetí).

Na závěr chci autorce poděkovat za zmínku o tzv. participačně založených subjektech jako o novém (resp. nově se rozvíjejícím) fenoménu v závěru článku. Domnívám se, že právě zde, ve vytváření nových typů podnikatelských subjektů (zejména družstev), leží cesta emancipace práce od kapitálu. Zároveň svým menším důrazem na zisk a růst mohou i přispět k řešení problémů environmentálních. Prekarizace práce a nezaměstnanost mohou přispět k popularitě nejen družstevních projektů, ale i vzájemné pomoci, samozásobitelství, netržní směně a solidaritě, jak se již nyní děje v těžce zkoušeném Řecku. Zde nám mohou být inspirací i země globálního Jihu.

*Nad'a Johanisová
Masarykova univerzita v Brně*